

بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل موثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران)

دکتر جعفر هزارجریبی *

مصطفی کشوری چرمی **

الهام فاروقی ***

عقیل متقدم ****

تاریخ دریافت: ۹۳/۲/۱۶

تاریخ پذیرش: ۹۳/۸/۴

چکیده

احساس امنیت اجتماعی، از موقعیت و جایگاه برجسته‌ای در برنامه‌ریزی‌های
کشوری برخوردار است که دست یابی و پایدارسازی آن نیازمند مقدمات و
زمینه‌های پیچیده‌ای بوده و آسیب‌پذیری یا زوال آن نیز، معلول زمینه‌ها و عوامل

jafar_hezar@yahoo.com

* استاد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی.

** دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی. keshvarych@gmail.com

*** دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی.

**** دانش آموخته کارشناسی ارشد علوم ارتباطات اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی.

متفاوتی است. این پژوهش با هدف سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی شهروندان تهرانی و عوامل موثر بر آن بر روی ۳۸۴ نفر از شهروندان تهرانی (زن و مرد) با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه انجام شده است. وجود رابطه بین پایگاه اجتماعی- اقتصادی با احساس امنیت اجتماعی با ضریب همبستگی تایید گردید. همچنین وجود رابطه بین اعتماد اجتماعی و گرایش به مشارکت در تامین امنیت با ضریب همبستگی ۰.۳۱۱ تایید گردید. با توجه به نتایج به دست آمده بیشتر شهروندان میزان احساس امنیت اجتماعی خود را متوسط و پایین دانسته‌اند و از میان چهار شاخص در نظر گرفته شده برای احساس امنیت اجتماعی (جانی، مالی، فکری و جمعی) امنیت مالی و جانی، میانگینی به مراتب بیشتر از امنیت فکری و جمعی را دارا می‌باشند. مقدار R^2 در رابطه رگرسیونی ۰.۲۹۳ به دست آمد که نشان‌دهنده این است که متغیرهای وارد شده در مدل، فقط ۲۹.۳ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند و بیشترین میزان تاثیر بر متغیر احساس امنیت اجتماعی را نیز پایگاه اجتماعی- اقتصادی و اعتماد اجتماعی دارا می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: امنیت، احساس امنیت اجتماعی^۱، اعتماد اجتماعی،

پایگاه اجتماعی- اقتصادی^۲.

مقدمه

امنیت از نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان به شمار می‌رود؛ به طوری که با زوال آن آرامش خاطر انسان از بین رفته و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را می‌گیرد و مرتفع شدن بسیاری از نیازهای آدمی در گرو تامین امنیت است (کاهه، ۱۳۸۴: ۱۳۳).

---

۱. Societal Security Feeling

۲. Sociol Economic Status

۳ بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی ...

لارونی امنیت را عبارت از تضمین رفاه آتی و جان موز امنیت را رهایی نسبی از تهدیدات زیان‌بخش می‌داند (بوزان ، ۱۳۷۸: ۳۱). در دیدگاه سنتی امنیت صرفاً به معنای حصول شرایط فردی، گروهی و اجتماعی است که عاری از خشونت و پرخاشگری باشد. دیدگاه مدرن امنیت، هم ایمنی ناشی از فقدان خشونت را در بر گرفته و هم مبتنی بر شرایطی است که انسان به لحاظ شغلی، خانوادگی، فکری و عقیدتی، سیاسی، فرهنگی و مانند آن نیز در آسودگی یا در رفاه و آسایش باشد. در نگرش نوین، هر نوع تامین اجتماعی و هر نوع مصونیت انسان در برابر آسیب‌های اجتماعی و حتی آسیب‌های جسمی و بیماری‌ها در زمره موضوعی امور امنیتی قرار می‌گیرد.

امنیت از دو عنصر اصلی تهدید و فرصت برخوردار است و برقراری امنیت منوط به رهایی نسبی از تهدیدها و بهره‌گیری مناسب از فرصت‌هاست (صدیق‌سروستانی، ۱۳۸۲: ۴) مفهوم امنیت دارای دو بعد عینی و ذهنی می‌باشد. امنیت در معنای عینی، فقدان تهدید در برابر ارزش‌های کسب شده را مشخص می‌کند و در معنای ذهنی، فقدان ترس و وحشت از حمله علیه ارزش‌ها را معین می‌کند. در بعد عینی امنیت به معنای ایجاد شرایط و موقعیت ایمنی برای حفاظت ارزش‌های اصولی و حیاتی ملی است، از بعد ذهنی، امنیت به معنای احساس امنیت است یعنی امنیت از بعد ذهنی ارتباط مستقیم با ذهنیت و ادراک مردم دارد. (خوش‌فر، ۱۳۸۴: ۲۷۱)

آنچه در این تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد نه خود امنیت، بلکه احساس امنیت می‌باشد که این دو متفاوت از یکدیگرند. بطوریکه ممکن است در جامعه‌ای امنیت وجود داشته باشد ولی افراد در آن جامعه احساس امنیت ننمایند. بنابراین گاهی ممکن است ناامنی‌هایی در جامعه وجود داشته باشد، ولی مردم احساس امنیت کنند، زمانی نیز موارد و مصادیق ایجاد ناامنی کم است، اما مردم احساس ناامنی می‌کنند (پورمؤذن، ۱۳۸۳: ۴۹).

منابع تامین‌کننده احساس امنیت برای آحاد و گروه‌های مختلف نیز متفاوت از همدیگر است و این منابع در سه سطح کلان، میانی و خرد اثرگذار می‌باشند. در سطح کلان ساختار کلی جامعه و ایمن بودن آن از جنگ، قحطی، خشکسالی، زلزله، سیل و سقوط ساختار سیاسی حکومت از عمده منابعی است که ساختار کلان احساس امنیت در افراد را شکل می‌دهند. روابط میان نهادهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه، چالش‌های بین گروه‌ها و جناح‌های مختلف، کارکرد نیروهای انتظامی، ارتش، قوه قضاییه، نظام پولی، نظام‌مندی شغلی، تعاملات جناح‌های سیاسی، بهره‌وری اقتصادی و بسیاری دیگر از پارامترها ساختار میانی احساس امنیت در گروه‌های جامعه را شکل می‌دهند و در سطح خرد نیز روابط بین افراد جامعه در حوزه کار، تحصیل، اقوام و خویشاوندان، همسایگان، همکاران و نیز تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم روزانه افراد از پدیده‌های مختلف از جمله سرقت، ضرب و شتم قتل و غیره و برخورداری‌های اقتصادی، اجتماعی افراد، احساس امنیت در سطح خرد را شکل می‌دهد. بنابراین احساس امنیت با بسیاری از عناصر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه ارتباط می‌یابد (مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران، ۱۳۸۲: ۱۰).

بیان مساله

احساس امنیت^۱ پدیده روانشناختی - اجتماعی است که دارای ابعاد گوناگونی می‌باشد. این احساس ناشی از تجربه‌های مستقیم و غیرمستقیم افراد از شرایط اوضاع و محیط پیرامونی است و افراد گوناگون به صورت‌های گوناگونی آن را تجربه می‌کنند. بنابراین احساس امنیت با بسیاری از عناصر اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه ارتباط می‌یابد. تعبیر درست و نادرست افراد و تجارب آنها از شرایط اجتماعی، همواره احساس امنیت را در طیفی از احساس امنیت درست و واقعی یا کاذب و غیر واقعی

---

۱. Secure feeling

قرار می‌دهد. نکته‌ای که باید به آن توجه شود، نقش و اهمیت اساسی وجود احساس امنیت در بین افراد جامعه در بعد ذهنی در کنار وجود امنیت در بعد عینی است و به همین دلیل، برخی از کارشناسان احساس امنیت را مقدم بر وجود عینی امنیت معرفی می‌کنند (کرامتی، ۱۳۸۵: ۱۵۱). برخی از کارشناسان احساس امنیت را در جامعه مهمتر از وجود امنیت دانسته‌اند و معتقدند که واکنش‌های افراد در جامعه به میزان ادراک و دریافت آنها از امنیت در جامعه وابسته است. بنابراین تا زمانی که از نظر فرد، در جامعه امنیت وجود نداشته باشد، احساس امنیت نیز وجود نخواهد داشت (نوروزی و فولادی، ۱۳۸۸: ۱۳۰).

امنیت اجتماعی از دید بوزان^۱ به قابلیت الگوهای سستی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی مربوط است. بوزان با تاکید بر حفظ عناصر اصلی جامعه، تحقق شرایط امن و بدون خطر را برای جامعه میسر می‌داند (نویدنیا، ۱۳۸۵: ۴۰). به عقیده ویور امنیت اجتماعی در کنار امنیت اقتصادی، سیاسی، نظامی و زیست محیطی قابل طرح نیست بلکه مفهوم همپراز امنیت اجتماعی، امنیت ملی است؛ چرا که امنیت اجتماعی در شرایط کنونی مرجع امنیت ملی می‌باشد. امنیت اجتماعی ناظر به مبادلات اجتماعی، در شرایط کنونی مرجع امنیت ملی می‌باشد و استفاده از آنها به مثابه فرصتی برای اطمینان بخشی و اعتماد سازی است (نویدنیا، ۱۳۸۲: ۶۷). **گیدنز** نیز امنیت را موقعیتی می‌داند که در آن با یک رشته خطرهای خاص مقابله یا به کمترین اندازه رسانده شده باشد. بولن و اونیکس^۲ احساس امنیت را میزان آسودگی و آرامش مردم در خانه‌های خود و یا قدم زدن در کوچه و خیابان شهر در طول شبانه روز، بدون احساس ترس تعریف می‌نمایند (بولن و اونیکس، ۱۹۹۸).

بی‌تردید در ایجاد امنیت و احساس امنیت، عوامل گوناگونی دخالت دارند که فقدان آنها برقراری احساس امنیت را کند کرده یا مانع از تحقق آن شده است. ضرورت

---

۱. Buzan, B

۲. Bullen & onyx

مطالعه و تحقیق در خصوص مسئله مطرح شده نیز از آنجا ناشی می‌شود که تهدیدات داخلی بالفعل و بالقوه در کشورهای کم‌توسعه یافته، اغلب، امنیت اجتماعی این جوامع را به خطر می‌اندازد (خوشفر، ۱۳۸۷: ۳). بر همین اساس، شناسایی عوامل و عناصر تأمین امنیت اجتماعی و احساس ایمنی از پیش شرط‌های اساسی در جهت برنامه‌ریزی برای ارتقای سطح امنیت اجتماعی به شمار می‌رود و از نقش بالایی در برنامه‌ریزی‌های راهبردی دولت‌ها برخوردار است. تحقیق حاضر به همین منظور و در پی شناسایی عوامل تأثیرگذاری همانند پایگاه اجتماعی - اقتصادی، اعتماد اجتماعی، گرایش به مشارکت در تأمین امنیت و نیز امنیت منطقه محل سکونت بر احساس امنیت اجتماعی صورت گرفته است.

سنجش احساس امنیت اجتماعی و شناسایی عوامل موثر بر آن در درجه اول پژوهشی بنیادین است که موجب گسترش شناخت و دانش موجود در علوم روانشناختی و جامعه‌شناختی خواهد شد؛ همچنین اندازه‌های به دست آمده در خصوص احساس امنیت اجتماعی را می‌توان در سیاست‌گذاری عمومی به کار بست. در جوامعی که هدف دولت تأمین رفاه و آسایش مردم، ارتقای کیفیت زندگی آنان و فراهم آوردن زمینه‌های بهروزی و سعادت شهروندان است، نتایج این گونه پژوهش‌ها لازمه ارزیابی‌های دولت از عملکرد خویش و وضعیت زندگی اجتماعی شهروندان است.

مروری بر تحقیقات انجام شده

- مریم مختاری و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان "بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر احساس امنیت اجتماعی در شهر یاسوج" به این نتیجه رسیدند که رابطه مستقیم و معناداری بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی، اعتماد اجتماعی، میزان دینداری، نگرش مثبت به عملکرد پلیس و میزان احساس امنیت اجتماعی وجود

بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی ... ۷

دارد. در بین این متغیرها نیز اعتماد اجتماعی با ۳۲ درصد، بیشترین سهم را در تبیین احساس امنیت اجتماعی داشته است (مختاری و همکاران، ۱۳۹۱).

- سعیده گروسی و همکاران (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت در بین دانشجویان دختر دانشگاه جیرفت به این نتیجه رسیدند که بین احساس امنیت اجتماعی و میزان اعتماد بین شخصی رابطه معناداری وجود دارد ولی میان اعتماد تعمیم یافته و اعتماد بنیادین و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد. (گروسی، ۱۳۸۴).

- حمدالله نادری و همکاران (۱۳۸۸) در بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی در شهر اردبیل به این نتیجه رسیدند که هرچه میزان سرمایه اجتماعی در جامعه بیشتر باشد به همان میزان احساس امنیت نیز بیشتر خواهد بود و در تحلیل نهایی، شاخص اعتماد اجتماعی بیشترین میزان همبستگی را با احساس امنیت اجتماعی نشان داده است. از میان مشخصات فردی جنسیت، وضعیت اشتغال، هزینه‌های ماهیانه خانوار و منطقه محل سکونت در میزان احساس امنیت اجتماعی اثرگذار بوده‌اند (نادری و همکاران، ۱۳۸۸).

- اسماعیل حسونند و احسان حسونند (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان در شهرستان سلسله" که در بین افراد جوان ۱۸ تا ۳۰ سال به انجام رسید به این نتیجه دست یافتند که میزان احساس امنیت مالی کمی بیش از حد متوسط است و احساس امنیت جانی پایین‌تر از حد متوسط است. وجود تفاوت بین دو جنس نیز از حیث میزان احساس امنیت اجتماعی تایید شد.

- ساروخانی و نویدنیا (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان "امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران" با تأکید بر متغیر محل سکونت به این نتیجه دست یافتند که میانگین امنیت جانی و شغلی در منطقه شمال بالاتر است، اما امنیت مالی در مناطق جنوب تهران بیشتر است چون به علت کمی مال و ثروت، کمتر در معرض سرقت قرار

می‌گیرند. به علاوه خانواده‌های ساکن در شمال تهران از امنیت مالی و عاطفی کمتری برخوردارند و ساکنان جنوب از امنیت جانی و شغلی کمتری. نویسندگان، امنیت اجتماعی را واجد خصلت شبکه‌ای می‌دانند و برای تأمین آن همکاری همه واحدها و ارگان‌های جامعه را پیشنهاد می‌کنند (ساروخانی و نویدنیا، ۱۳۸۵).

- **نبوی و همکاران (۱۳۸۸)** در پژوهشی به بررسی تأثیر پایگاه اجتماعی اقتصادی و هویت قومی بر احساس امنیت اجتماعی می‌پردازند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که متغیرهای پایگاه اقتصادی - اجتماعی و هویت ملی، تأثیر مستقیم و متغیرهای احساس محرومیت نسبی و احساس بی‌قدرتی، اثر معکوسی بر احساس امنیت اجتماعی افراد دارند. به علاوه متغیرهای هویت قومی و جنسیت، به ترتیب بر احساس امنیت جانی و احساس امنیت مالی افراد اثرگذارند (نبوی، ۱۳۸۸).

- **غلامرضا خوشفر (۱۳۷۸)** تحقیقی با عنوان «بررسی مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیت» اجتماعی به انجام رسانید. نتایج تحقیق حاکی از آن است که پاسخگویان در حد کم احساس امنیت می‌کنند؛ گرایش پاسخگویان نسبت به برقراری امنیت در حد کم است؛ کمترین احساس امنیت در بعد امنیت جانی و بیشترین احساس امنیت در بعد امنیت مالی می‌باشد؛ مشارکت در تأمین امنیت، طبقه اجتماعی و جنس بر احساس امنیت اجتماعی اثرگذار می‌باشند (خوشفر، ۱۳۷۸) این پژوهش از آنجا که جزء اولین کارهای تحقیقاتی در زمینه امنیت اجتماعی می‌باشد که در داخل کشور انجام گرفته؛ توانسته راهنمای بسیاری از تحقیقات بعدی قرار بگیرد.

• **نقد:** بسیاری از تحقیقات پیشین انجام شده، از نظر نظری نارسا بوده و از تعداد نظریه‌های معدودی استفاده شده است. بیشتر این پژوهش‌ها در نهایت بیشتر به رابطه هویت و امنیت پرداخته‌اند و یا امنیت را از دیدگاه زنان مورد سنجش قرار داده‌اند و یا بیشترین تأکید بر امنیت محل سکونت معطوف بوده است. در کل در تحقیقات داخلی انجام شده آن چیزی که بیشترین تأکید و توجه معطوف به آن بوده است، امنیت اجتماعی بوده نه احساس امنیت اجتماعی. در این کار پژوهشی بنا بر آن است که

احساس امنیت اجتماعی را با ابعادی همچون امنیت جانی، مالی، جمعی و فکری مورد سنجش قرار داده و نیز تاثیر عواملی همچون جنس، پایگاه اجتماعی- اقتصادی، اعتماد اجتماعی، گرایش به مشارکت در تامین امنیت و نیز امنیت محل سکونت را بر احساس امنیت اجتماعی بسنجیم.

مبانی نظری

- امنیت در دیدگاه‌ها و نظریه‌های روانشناختی و جامعه‌شناسی و صاحب‌نظران

۱- دیدگاه تعامل گرایی: تبیین نظری از نوع تعامل گرایی، ریشه‌های امنیت اجتماعی و مشارکت شهروندان در آن را در شخصیت اجتماعی کنشگران جستجو می‌کند. از دیدگاه تفسیری، امنیت در جامعه زمانی به وجود می‌آید که حقوق اجتماعی شهروندان شناخته شده و رعایت شود و به نظر و دیدگاه آنها اهمیت داده شود. (محکی، ۱۳۸۲:۲۳۲ به نقل از هزارجریبی، ۱۳۹۱). نظریه پردازن تعامل گرایی برای معنایی که بازیگران به ساختارهای اجتماعی اهمیت کمتری می‌دهند، اهمیت خاصی قائل هستند و معتقدند که هر چه وضعیت فراروی افراد، از ساختمانندی کمتری برخوردار باشد، این بعد معنایی، اهمیت بیشتری خواهد داشت.

۲- امنیت در دیدگاه‌های جامعه‌شناسی

۱-۲) اگوست کنت^۱: کنت جامعه را یک اندام اجتماعی تصور می‌کند که در درون آن نیروها اجتماعی وجود دارند این نیروهای محصول یک توافق و تعاون‌اند. از نظر کنت توافق اذهان در جوامع جدید بر عهده روشنفکران علمی است؛ وی معتقد است که جامعه برخوردار از امنیت و آرامش، جامعه‌ای است که چنین گروه‌هایی در آن

از مصونیت کامل برخوردار باشند و برای بیان عقاید علمی خود مورد تهدید قرار نگیرند.

۲-۲) مارکس^۱: به نظر مارکس، جامعه، هستی و موجودیت خود را در فرایند کار، کم و کیف رابطه میان نیروهای تولیدی و روابط تولیدی سامان می‌بخشد. پس برای محافظت از جامعه و دوام آن نیازمند توجه به فرایند کار و عناصر اساسی آن (نیروهای تولیدی و روابط تولیدی) است، بنابراین جامعه با حفظ استقلال، آزادی عمل حِرَف و مشاغل گوناگون و اعطای اختیار در تنظیم روابط، قادر به حمایت و دفاع از اعضای خود در مقابل تهدیدات و آسیب‌های گوناگون می‌باشد. بنابراین در نظر مارکس تنها حمایت از نیروهای تولیدی و برخورداری آنان از امنیت شغلی می‌تواند امنیت بخش جامعه باشد، زمانی که افراد هراس و اضطرابی از تامین مایحتاج خود نداشته باشند جامعه در امان خواهد بود.

۲-۳) مرتون^۲: مرتون نیز از معدود جامعه‌شناسانی است که سعی کرده میان کنش فردی و اهداف کلان فرهنگی، اجتماعی پل بزند. تلاش مرتون از آن جهت قابل ستایش است که تیپ ایده‌آل چنین ارتباطی را در چهار راهکار مشخص تدوین نموده و نحوه گسیختگی اجتماعی را در روابط تناقض آمیز میان اهداف فرهنگی و وسایل اجتماعی بخوبی نشان داده است (کرامتی، ۱۳۸۵: ۱۵۶). به نظر مرتون ناسازگاری میان اهداف و وسایل، از طریق ایجاد بی‌هنجاری منجر به بروز اختلال در نظم اجتماعی می‌شود و عدم امنیت و بی‌هنجاری فرهنگی بر جامعه سایه می‌افکند.

۲-۴) دورکیم: دورکیم بکارگیری اجبار و خشونت را نوعی ناامنی فرض کرده و اعتقاد دارد که وجود روابط ناعادلانه نافی امنیت اجتماعی است، که اگر امنیت را برای شهروندان ایجاد نماید مدت زمانی طول نخواهد کشید که ناامنی همه اجتماع را فرا می‌گیرد. امنیتی که بر پایه اجبار و به شکل غیر منصفانه در جامعه برقرار شود بسیار

---

۱. Karl Marx
۲. Merton

شککننده است. به همین دلیل وی اعتقادی به این نوع از امنیت ندارد. امنیت در جامعه جدید متأثر از فرایند تقسیم کار اجتماعی است. خصلت اصلی این جامعه وجود تمایز اجتماعی است.

۲-۵) توماس هابز^۱ (رویکرد قدرت محور): وی مثل پیروان بعدی خود در اصالت سودمندی^۲ با یک فاعل شناسای^۳ (سوژه) منفرد که مجهز به توانایی عمل کردن به شیوه غایت مند- عقلانی است آغاز می کند. او همچنین فرض می کند که توانایی های عقلانی در خدمت تمنیاتی قرار دارند که هدف های کنش را تامین می کنند. از آنجایی که تمنیات افراد به طور عارضی متفاوت هستند و توسط طبیعت هماهنگ نمی شوند، تعقیب منافع از جانب افراد منجر به جنگ همه، علیه همه بر سر امنیت و خیرهای کمیاب می شود (هابرماس، ۱۳۸۴: ۲۹).

۳- دیدگاه صاحب نظران در باره امنیت

۳-۱) بوزان^۴ (دولت محور): نظریات بوزان درباره امنیت را می توان به دو دوره زمانی متفاوت تقسیم نمود: در اواخر دهه هشتاد و اوایل دهه نود. بوزان، ابتدا دیدگاهی دولت محور داشت و بر مرجعیت دولت در مطالعات امنیت تاکید می کرد. این دیدگاه از سوی دو موج مورد انتقاد قرار گرفت. موج اول توسط منتقدانی مانند اندرسن و اسمیت رهبری شده و موج دوم که با طرح بحث «امنیت جهانی» همراه بود، بوث بنیانگذار مطالعات انتقادی امنیت، هدایت آن را بر عهده داشت، در اثر انتقاداتی که توسط متفکران این دو موج بر دیدگاه دولت محور بوزان وارد آمد بوزان در ادامه از مواضع خود (دولت محور) کناره گرفت و در اواخر دهه نود دولت و جامعه را به عنوان مرجع امنیت در نظر گرفت. بوزان نظریه خود را در کتاب «مردم، دولت ها و

---

۱. Tomas Habbes
۲. Utilitarianism
۳. Knowing subject
۴. Buzan, B.

هراس» (۱۹۸۱) با مفهوم امنیت فردی شروع می‌کند و عواملی که امنیت افراد را به خطر می‌اندازند را به سه دسته تقسیم می‌کند:

۱- تهدیدهای فیزیکی یا جسمی: مانند درد، صدمه، مرگ،

۲- تهدیدهای اقتصادی: مانند تصرف و تخریب اموال و دسترسی نداشتن به کار

یا منابع،

۳- عوامل تهدیدکننده حقوق و موقعیت: زندانی شدن، از دست دادن آزادی‌های

مدنی، منزل رتبه و... (بوزان، ۱۳۷۸).

امنیت اجتماعی در دید وی اولاً موضوعی است فرع بر امنیت ملی، چون به هر حال در داخل یک محدوده سرزمینی طرح می‌شود. ثانیاً امنیت اجتماعی چون یک مساله داخلی است و در قواره و اندازه امنیت ملی اهمیت ندارد، در بسیاری از موارد موفقیت دولت‌ها در یکسان سازی هویت‌های شبه ملی (هویت‌های دینی، قومی و زبانی و...) باعث تقویت قدرت ملی واحدهای سیاسی شده است (نصری، ۱۳۷۸: ۱۲۵). از دیدگاه بوزان امنیت اجتماعات بشری به پنج دسته تقسیم می‌شود: نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی (بوزان، ۱۳۷: ۳۴). اما تمام ابعاد امنیت اجتماعی، همگی بخش‌هایی از امنیت دولتی هستند. به عنوان مثال جامعه تنها یکی از بخش‌هایی است که دولت ممکن است در آن مورد تهدید قرار گیرد (روی، ۱۳۸۲: ۶۹۲). امنیت اجتماعی از نظر بوزان به حفظ مجموع ویژگی‌هایی ارجاع دارد که بر مبنای آن افراد خودشان را به عنوان عضو یک گروه اجتماعی قلمداد می‌کنند یا به بیان دیگر معطوف به جنبه‌هایی از زندگی فرد است که هویت گروهی او را سامان می‌بخشد (صمدی بگه جان به نقل از بوزان، ۱۳۸۴: ۳۸). امنیت اجتماعی از دید بوزان به قابلیت الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی مربوط است. بوزان با تاکید بر حفظ عناصر اصلی جامعه، تحقق شرایط امن و بدون خطر را برای جامعه میسر می‌داند (نوبدینیا، ۱۳۸۵: ۴۰).

۲-۳) ال ویور^۱ (جامعه محور): رهیافت نظری که بیشتر به ارزش‌های ذهنی و گروهی بها می‌دهد، به رهیافت جامعه محور مشهور است. این رهیافت معتقد است که تهدیدات بیشتر علیه ارزش‌ها و هویت‌های گروه‌های اجتماعی است و در نتیجه امنیت اجتماعی زمانی به دست می‌آید که خرده فرهنگ‌ها بتوانند به راحتی ابراز وجود کرده و ایده‌ها، خواسته‌ها و ارزش‌های خود را مطرح کنند. پس مهمترین منبع تحقق امنیت اجتماعی خود جامعه و گروه‌های گوناگون موجود در آن است. آل ویور در کتاب «هویت، مهاجرت و منشور جدید امنیت در اروپا» دست به مفهوم سازی مجدد از رهیافت پنج بعدی (نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) بوزان درباره امنیت زده است. وی معتقد است که برداشت بوزان از امنیت اجتماعی، ناقص و سست بنیاد است و امنیت اجتماعی را در قبال امنیت ملی فدا کرده است. به عقیده ویور امنیت اجتماعی در کنار امنیت اقتصادی، سیاسی، نظامی و زیست محیطی قابل طرح نیست؛ بلکه هم‌مطراز امنیت اجتماعی، امنیت ملی است. چرا که امنیت اجتماعی در شرایط کنونی مرجع امنیت ملی می‌باشد. از نگاه ویور در حالی که امنیت ملی به تهدیدات علیه حاکمیت می‌پردازد، امنیت اجتماعی معطوف به هویت است که بخودی خود مقوله‌ای است بسیار مهم. چون هویت اجتماعی به هر حال وجود دارد، چه دولت باشد و چه نباشد. نکته دیگر این که امنیت هویت با امنیت اجتماعی، معنای سیاسی یافته است و واکنش یک اقلیت در دفاع از هویت خود، خودبخود عملی سیاسی است. از این رو امنیت اجتماعی به اندازه امنیت ملی واجد اعتبار است (نصری، ۱۳۷۸: ۱۳۶) از دید ال ویور امنیت اجتماعی عبارت است از: "قابلیت حفظ شرایط قابل قبول داخلی برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ‌ها، انجمن‌ها، رسوم و هویت ملی و مذهبی" (واتسون، ۲۰۰۵: ۸). باری بوزان و ال ویور در نقد لیبرالیسم، بر وجود فاصله طبقاتی بین افراد و جوامع تأکید

---

۱. ole weaver

نموده و معتقدند که ناامنی اقتصادی از رهاوردهای لیبرالیسم است که هم اصل ناامنی و هم احساس ناامنی را در حیات بشری افزون کرده است. به این ترتیب این دو، بر رابطه مثبت میان پایگاه اقتصادی - اجتماعی و امنیت تاکید می‌ورزند. گرایش به مشارکت در تأمین امنیت، در نظرات بوزان و ویور، به صورت تعهد و تکلیف و احساس مسئولیت فرد نسبت به جامعه خود، تأکید بر نقش هنجارها، قواعد، فرهنگ و ارتباط انسانی مطرح شده است.

۳-۳) نظریه میتار^۱: میران میتار، برای ارزیابی امنیت اجتماعی، از مدلی نظام‌مند استفاده می‌کند و در این کار به نظریه آنارشی اجتماعی بیلی ۳ تکیه می‌کند. وی می‌کوشد مسائل جامعه را براساس سطوح متفاوت (افراد، گروه، سازمان، اجتماع، جامعه سیستم فراملی) تحلیل کند و به جای تعادل از آنارشی (هرج و مرج) به عنوان وسیله‌ای برای اندازه‌گیری حالات نظام استفاده می‌کند (نویدینیا، ۱۳۸۲).

۳-۴) مالر^۲: مباحث مالر درباره امنیت به طرح سوال امنیت برای چه کسی آغاز می‌شود. ولی بر اساس پاسخ به این سوال انواع و اشکال امنیت را مشخص می‌کند که خلاصه نظرات وی در این باره در جدول یک آمده است (Moller, ۲۰۰۳: ۳).

جدول ۱- اشکال امنیت از دید مالر

اشکال امنیت	هدف	تهدیدات
ملی	دولت	حاکمیت و قلمرو
اجتماعی	گروه‌های اجتماعی	هویت
انسانی	فرد	فرد

۱. Miran mitar

۲. Moller

۴) **فمینیسم:** دیدگاه فمینیستی روی آسیب پذیری زنان در برابر خشونت در درون جامعه تاکید می‌کند. طبق این رویکرد، ساختار جامعه یعنی هنجارها و عادات فرهنگی جامعه، شرایطی را بوجود می‌آورد که در آن خشونت مردان در برابر زنان بر خلاف خشونت در مورد مردان اگر هم از نظر اجتماعی پذیرفتنی نباشد، دست کم از نظر اجتماعی به نحوی تحمل می‌شود. تبعیض ساختاری به زیان زنان به گونه‌ای است که که احتمال اعمال خشونت بر زن یکی از ویژگی‌های مشترک همه ی حوزه‌های زندگی روزمره است و زنان همواره آسیب پذیری خود و این واقعیت را احساس می‌کنند که حتی در موطن خود هم ممکن است از خشونت در امان نباشند. (تریف، ۱۳۸۳: ۳۸۴).

فمینیست‌ها معتقدند ساختارهای جامعه ضمن آن که ابزار توجیه اعمال خشونت علیه زنان بوده، موجبات ناامنی آنها را نیز فراهم کرده است. از این رو فمینیست‌ها امنیت را در زدودن این نوع ساختارهای جنسی از جامعه می‌بینند. در واقع ساختار جنسی ایجاد شده توسط مردان حتی موجب ناامنی جهانی می‌شود (عسکری، ۱۳۸۱: ۳۹۶).

۵) **پست مدرنیسم:** پست مدرنیست‌ها سعی در ترسیم دورانی می‌کنند که در آن، تولید و باز تولید نشانه‌های ارتباطی - هنجاری، جایگزین تولید و بازتولید کالا (همچون سرمایه داران) و سرمایه (امپریالیسم) گردیده، جهانی وانمود و مجازی را شکل داده‌اند که تسلط بر آن، تسلط بر تمام جهان واقعی را به ارمغان خواهد آورد. به نظر نظریه پردازان پست مدرن در چنین عصری از سیاست تمرکززدایی می‌شود. هیچ واقعیتی خارج از متن وجود ندارد. هیچ دالی (مفهومی) بر مدلول (مصادق) واحد وثابتی رجوع نمی‌دهد. هیچ حقیقت و هویتی ناب و پایدار نیست؛ هیچ قدرتی بدون مقاومت نیست. جامعه‌ای فاقد ناامنی نیست. در این زمانه متحول، دیگر نمی‌توان از منظر تنگ رویکردها و آموزه‌های سنتی به تعریف مفاهیمی همچون "امنیت" پرداخت. در نتیجه انسان این عصر نیازمند شناخت نظام دانایی، شکل‌های گفتگویی و روابط قدرت-دانش حاکم بر زمانه خود است (تاجیک، ۱۳۸۰: ۵۷). در دیدگاه بودریار وظیفه مدرنیته دیگر

پرده برداشتن یا افسون زدایی نیست، بلکه رهایی بخشیدن اصل واقعیت است که در این مورد پیش از هر چیز دلالت بر دولت دارای حاکمیت دارد که در یک نظم آنارشیک در جهت حفظ و در صورت امکان گسترش امنیت و قدرت خود عمل می‌کند (درودیان، ۱۳۸۰: ۲۱۱). وی در جمله‌ای معروف می‌گوید: "امنیت چیزی بیشتر از یک تردید نسبت به وا نموده‌ای کاذب از واقعیت نیست؛ اما این نکته در آن مستتر است که واقعیت هم چیزی بیش از واقعیت نیست" (تاجیک به نقل از بودریار، ۱۳۸۰: ۵۷).

۶) نظریات مربوط به امنیت محل سکونت و احساس امنیت

- به استناد تئوری آنومی دورکیم، محل زندگی یا محل سکونت در بروز شرایط جرم زدا یا همان امنیت دخیل است. بنابراین، منطقه سکونت، بر روی امنیت اجتماعی خانواده تاثیر می‌گذارد.
- مرتون استدلال می‌کند که ساکنان مناطق محروم اغلب به دلیل نوع تربیت، یادگیری و تجربه زیاد ناکامی، رفتارهای خشونت آمیز بیشتری از خود نشان می‌دهند. (شارون، ۱۳۷۹: ۵۲).
- بنابر نظر کلوآرد بر پایه تئوری «Differential Association» وقتی ابزار و امکانات معمول و مورد نیاز یکسان توزیع نشود، و برخی در شرایط بهتر قرار گیرند و برخی با عدم امکان دستیابی به وسائل و امکانات مواجه باشند، احتمال ارتکاب جرم افزایش می‌باید (رفیع پور، ۱۳۷۸: ۵۲) و این امر به نامی منجر خواهد شد.
- نظریه فشار اجتماعی، رفتارهای انحرافی را نتیجه فشارهایی می‌داند که بعضی از مردم را وادار به کج روی و بروز ناامنی می‌کند، تأثیر شرایط محیطی بر روی ابعاد امنیت اجتماعی یعنی امنیت جانی، امنیت مالی و غیره یکسان و یک جهت نیست. در این زمینه، مرتون استدلال می‌کند که ساکنان مناطق محروم اغلب به دلیل نوع تربیت، یادگیری و تجربه زیاد ناکامی، رفتارهای خشونت آمیز بیشتری از خود نشان می‌دهند

(بدار و دیگران، ۱۳۸۰: ۲۲۲) و به همین دلیل در معرض زد و خورد، درگیری و دعوای بیشتری بوده و با خطرات و آسیب‌های جانی بیشتری مواجه هستند (ستوده، ۱۳۸۱: ۷۷-۷۳).

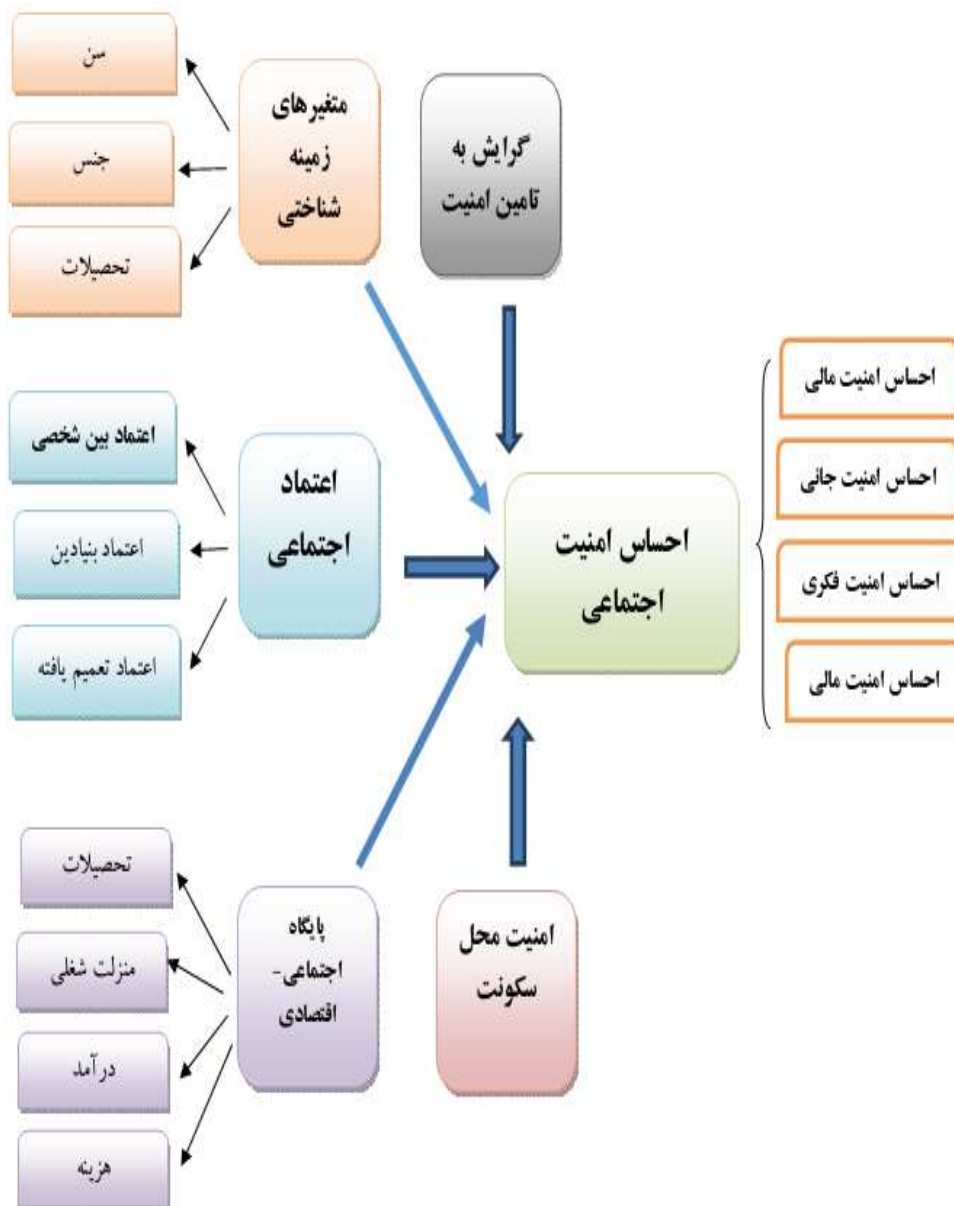
- از دیدگاه پارک و سالتر، ساکنان مناطق محروم اغلب به دلیل انتخاب محدود به روابط خویشاوندی اکتفا می‌کنند و از این طریق هویت‌های اجتماعی در میان آن‌ها شکل گرفته و سازمان می‌یابد. این وضعیت موجب می‌شود که معاشرت‌های شخصی و روابط خانوادگی تقویت گردد (سالتر، ۱۹۶۸؛ به نقل از دیکنز، ۱۳۷۷: ۷۷). به دلیل وجود چنین پیوندهای تنگاتنگ و نزدیک میان افراد و اعضای خانواده و مراودات زیاد با خویشاوندان، امنیت عاطفی خانواده‌های ساکن در مناطق قدیمی بالاست؛ در حالی که در مناطق جدید شهری، چون به دلیل بر خورداری از منابع قادرند شبکه‌های اجتماعی غیرخویشاوندی را توسعه داده و آن را حفظ کنند. ازدیاد روابط غیرشخصی در این مناطق، از ایجاد روابط دوستانه و صمیمانه می‌کاهد که این امر کاهش امنیت عاطفی را به دنبال دارد.

۷) نظریات مربوط به اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی

یکی از متغیرهای اساسی تاثیر گذار بر احساس امنیت، سرمایه اجتماعی و جزء اصلی آن یعنی اعتماد است. اعتماد، مهمترین عامل در پارادایم نظم تلقی می‌شود و در اندیشه‌های دورکیم و تونیس نقش محوری را به عهده دارد (آزاد ارمکی و کمالی، ۱۳۸۳). در صورت وجود اعتماد میان افراد و اجتماعات، روابط میان اعضای خانواده، دوستان، همسایگان، همکاران و به طور کلی اعضای جامعه، روابطی موثرتر خواهد بود. در حالی که عدم وجود اعتماد با رفتارهایی چون اعمال خشونت، جرم و... همراه است. اعتماد در تمام کنش‌های انسان، به خصوص در کنش‌هایی که جهت گیری معطوف به آینده دارند، نمود پیدا می‌کند. به عقیده کلمن اعتماد «قدرت، عمل کردن را تسهیل می‌کند» (کلمن، ۱۳۷۷: ۲۹۷). در سراسر مبادلات و روابط اجتماعی، اعتماد همچون

روان‌کننده‌ای چرخ‌های کنش اجتماعی را راحت‌تر به حرکت در می‌آورد. بر این مبنا می‌توان گفت چون اعتماد، تسهیل‌گر روابط اجتماعی است، پس عامل مهمی در تعیین نظم اجتماعی نیز می‌باشد. فوکویاما از اعتماد اجتماعی به عنوان عاملی در جهت رشد و ثبات اقتصادی جامعه نام می‌برد. از نظر زتومکا، اعتماد به معنای انتظار عمل صادقانه از دیگران نسبت به خود داشتن است (ازکیا، ۱۳۸۳) انواع اعتماد از دیدگاه گیدنز ترکیبی از عوامل جامعه‌شناختی است. در بحث از اعتماد بنیادین، ریشه اعتماد را در اطمینان به اشخاص صالح و معتبر مربوط می‌داند که معمولاً از نخستین تجربیات کودک حاصل می‌شود (گیدنز، ۱۳۷۷: ۶۴). از دیدگاه چلبی اعتماد ریشه در وابستگی عاطفی دارد. به اعتقاد او هرگاه عواطف مثبت، امکان رشد داشته باشند و بتوانند بین افراد جریان پیدا کنند، اعتماد، ایجاد و تقویت می‌شود. در صورت وجود اعتماد میان افراد و اجتماعات، روابط میان اعضای خانواده، دوستان، همسایگان، همکاران و به طور کلی اعضای جامعه، روابطی موثرتر خواهد بود. در حالی که عدم وجود اعتماد با رفتارهایی چون اعمال خشونت، جرم و... همراه است. وجود اعتماد در سطح بین شخصی و اعتماد تعمیم یافته، در تعاملات چهره به چهره و سایر تعاملات اجتماعی، فضایی را پدید می‌آورد که فرد می‌تواند با آسودگی خاطر و احساس امنیت شروع به فعالیت نماید. در واقع فقدان اعتماد بین اعضای جامعه، نظم اجتماعی را مختل می‌کند و مانع از جریان صحیح کنش‌های اجتماعی می‌شود. در چنین فضای اجتماعی فرد احساس خطر، ناامنی، ترس و وحشت می‌کند و فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی فضایی ناامن را برای فرد بوجود می‌آورند. در سراسر مبادلات و روابط اجتماعی، اعتماد همچون روان‌کننده‌ای چرخ‌های کنش اجتماعی را راحت‌تر به حرکت در می‌آورد. بر این مبنا می‌توان گفت چون اعتماد، تسهیل‌گر روابط اجتماعی است، پس عامل مهمی در تعیین نظم اجتماعی نیز می‌باشد

مدل نظری:

فرضیه‌ها

۱. بین جنس و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.
۲. بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.
۳. بین میزان گرایش به مشارکت در تامین امنیت و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.
۴. بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.
۵. بین امنیت محل سکونت و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

مفاهیم تحقیق

- احساس امنیت اجتماعی: واژه احساس را به لحاظ لغوی به «دریافت، درک کردن، دریافتن، دانستن، دیدن و دریافتن و آگاه شدن» معنا نموده‌اند. همچنین گفته شده است احساس، درک چیزی با یکی از حواس است. اگر احساس با حس ظاهری باشد، آن را مشاهدات گویند و اگر با حس باطن باشد، آنرا وجدانیات گویند (دهخدا، ۱۳۵۲ به نقل از هزار جریبی، ۱۳۹۱:۵۶۲). بوزان تعاریف لغوی امنیت را عبارت از حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) می‌داند (بوزان، ۱۳۷۸: ۵۲). امنیت اجتماعی در چهار بعد امنیت مالی، امنیت جانی، امنیت فکری و امنیت جمعی سنجیده شده است. این شاخص‌ها با استفاده از طیف لیکرت و با استفاده از گویه‌های مناسب عملیاتی گردیده‌اند.

امنیت مالی: منظور از امنیت مالی این است که دارایی و اموال افراد تا چه حد در امنیت می‌باشد و این دارایی‌ها مورد تهدید قرار نمی‌گیرند (صمدی بگه جان، ۱۳۸۴: ۷۳)؛ که با گویه‌های زیر عملیاتی می‌شود:

۱. شما چقدر نگران از دست دادن شغل خود یا اعضای خانواده‌تان هستید؟
  ۲. شما چقدر نگران از دست دادن خانه، ماشین، پول و یا سایر دارایی‌های خود یا خانواده‌تان هستید؟
  ۳. اگر شما یا خانواده‌تان بخواهید در کار یا فعالیتی در داخل کشور سرمایه‌گذاری کنید، چقدر نگران از دست دادن پول خود هستید؟
- امنیت جانی:** منظور از احساس امنیت جانی، نداشتن نگرانی از آسیب دیدن جسم و جان در اثر حوادث و بیماری‌های سخت است. به همین منظور گویه‌های زیر برای آن در نظر گرفته شده است.
۴. شما چقدر نگران آن هستید که خدای نکرده به بیماری‌های سخت مبتلا شوید؟
  ۵. شما چقدر نگران آن هستید که خود یا خانواده‌تان در اثر حوادث یا سوانح دچار آسیب‌های جسمی و جانی شوید؟
- امنیت فکری:** منظور از احساس امنیت فکری، نداشتن نگرانی در ابراز افکار، نظرات و همچنین عدم پریشانی فکری است. به همین منظور گویه‌های زیر برای آن در نظر گرفته شده است.
۶. به نظر شما در جامعه ما صاحب‌نظران، نویسندگان و... تا چه حد می‌توانند افکار و نظرات خود را بنویسند، بیان کنند و انتشار دهند؟
  ۷. شما چقدر احساس پریشانی فکری می‌کنید؟
  ۸. شما در ابراز افکار و عقایدتان (هر نوع فکری که باشد) چقدر احساس نگرانی دارید؟

۹. در هر شهری، هراز چندگاهی مسائلی پیش می‌آید مثل بی‌نظمی در جمع‌آوری زباله یا قطع درختان به دلیل احداث تاسیسات شهری، اگر شما یا خانواده‌تان بخواهید در تجمعاتی که به این سبب شکل می‌گیرد شرکت کنید چقدر احساس نگرانی دارید؟
امنیت جمعی: منظور نداشتن نگرانی برای تعاملات، برپایی تجمعات آیینی، دینی، سیاسی، صنفی و علمی می‌باشد. به همین منظور گویه‌های زیر برای آن در نظر گرفته شده است.

۱۰. در جامعه ما افراد می‌توانند با هر کس که دوست دارند رفت و آمد کنند.

۱۱. در جامعه ما افراد می‌توانند بدون این که مشکلی برایشان پیش بیاید حزب و گروه سیاسی تشکیل دهند.

۱۲. در جامعه ما برپایی هر گونه جلسه و سخنرانی درباره هر موضوعی بدون دلهره و نگرانی امکان‌پذیر است.

۱۳. اگر شما یا خانواده‌تان یکی از این افراد باشید و بخواهید در چنین تجمعاتی شرکت کنید، چقدر احساس نگرانی خواهید داشت؟

۱۴. در جامعه ما اقشار یا گروه‌های شغلی مثل کارگران یا معلمان و... تا چه حد می‌توانند برای بهبود اوضاع کاری یا گروهی خود تجمعاتی (مثلاً در مقابل مجلس و...) تشکیل دهند؟

- **پایگاه اقتصادی - اجتماعی:** پایگاه یکی از مهم‌ترین متغیرها در تحقیقات اجتماعی است. جامعه‌شناسان و پژوهشگران برای سنجش طبقه افراد - چه در تحقیقاتی که مستقیماً درباره قشر بندی اجتماعی است و چه در تحقیقاتی که طبقه اجتماعی، به عنوان یک متغیر تبیین کننده مورد مطالعه قرار می‌گیرد - معمولاً از شاخص SES استفاده می‌کنند. این شاخص، شاخصی ترکیبی بوده و از چند معرف ساخته می‌شود، که ما در اینجا از معرف‌های میزان تحصیلات، منزلت شغلی، میزان درآمد خانوار و هزینه ماهیانه خانوار استفاده می‌کنیم.

میزان تحصیلات+ (منزلت شغلی) نوع شغل^۱ + میزان درآمد^۲ + هزینه ماهانه خانوار=SES

- **اعتماد اجتماعی:** اعتماد اجتماعی به انتظارات و تعهدات اکتسابی و تایید شده به لحاظ اجتماعی که افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به سازمانها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی شان دارند گفته می‌شود (غفاری، ۱۳۸۰:۹۹). با توجه به تعریف مفهومی برای بررسی میزان اعتماد اجتماعی، آن را در سه سطح بنیادین^۳، بین شخصی^۴ (برون گروهی) - که در واقع اعتماد را در روابط بین شخصی می‌سنجد - و اعتماد تعمیم یافته^۵ (انتزاعی) به اصناف، نهادها و... مورد سنجش قرار می‌دهیم. این سه سطح با استفاده از طیف لیکرت و با استفاده از گویه‌های مناسب عملیاتی می‌شوند.

اعتماد بنیادین

- ◀ افراد جامعه نسبت به یکدیگر اعتماد دارند.
- ◀ افراد نسبت به همدیگر احساس مسئولیت نمی‌کنند.
- ◀ ظاهر و باطن اشخاص یکی نیست.
- ◀ افراد رُک و پوست کنده حرف می‌زنند.
- ◀ مردم به نظرات همدیگر اهمیت نمی‌دهند.

بین شخصی

- ◀ بیشتر مردم افرادی صادق هستند و در برخورد با آنها نیازی به محتاطانه رفتار کردن نیست.

---

۱. Job
۲. Income
۳. basic Trust
۴. interpersonal trust
۵. generalized Social trust

- ◀ چنانچه یکی از آشنایان شما (بجز اعضا خانواده) بخواهد از بانک وامی دریافت کند، تا چه حد امکان دارد ضامن او شوید.
- ◀ شما اقوام و خویشان خود را، تا چه حد قابل اعتماد می‌دانید؟
- ◀ چقدر احتمال دارد مسائل و مشکلات خانواده‌تان را به قصد کمک گرفتن از همسایه‌ها با آنها در میان بگذارید.
- ◀ در مقابله با دیگران تا چه اندازه به فکر تامین منافع طرفین هستید؟
- ◀ در تعامل با دیگران تا چه اندازه روابط گرم و صمیمانه ایجاد می‌کنید؟

اعتماد تعمیم یافته

- ◀ اعتماد به پلیس و نیروی انتظامی
  - ◀ اعتماد به پزشکان
  - ◀ اعتماد به معلمان
  - ◀ اعتماد به روحانیون
  - ◀ اعتماد به قضات
  - ◀ اعتماد به کسبه و بازاریان
- گرایش به مشارکت در تأمین امنیت^۱: منظور از آن، تمایل پاسخگو و آمادگی روانی برای اقدام به رفتارهای مشارکت جویانه در زمینه تأمین امنیت می‌باشد (خوشفر، ۱۳۸۴: ۲۷۳). گرایش به مشارکت در تأمین امنیت، در نظرات بوزان و ویور، به صورت تعهد و تکلیف و احساس مسئولیت فرد نسبت به جامعه خود، تأکید بر نقش هنجارها، قواعد، فرهنگ و ارتباط انسانی مطرح شده است، که با استفاده از طیف لیکرت و با استفاده از گویه‌های مناسب عملیاتی می‌شوند.
- ◀ تمایل به مشارکت آزادانه و داوطلبانه در سازمان‌هایی مانند سازمان‌های غیردولتی، احزاب و گروه‌ها و مجامع صنفی را دارم.

---

۱. Desive of Participation for Security Ensurance

◀ به تاثیر مثبت رقابت و مبارزه جویی با دیگران، در پیشبرد امور فردی و اجتماعی باور دارم.

◀ در فعالیتهایی مانند نماز جماعت، راهپیمایی و فعالیتهای بسیج حضور آزادانه و داوطلبانه‌ای دارم.

◀ در هنگام مشاهده موردی مشکوک (مشکوک به دزدی و سرقت و...) سریعاً مامورین نیروی انتظامی را در جریان قرار می‌دهم.

◀ تا حد ممکن از دوستی با افراد ناباب و رفت و آمد به محیط‌های آلوده خودداری می‌کنم.

- احساس امنیت محل سکونت: محل سکونت، محلی است که فرد در آنجا ساکن است و زندگی می‌کند و احساس امنیت محل سکونت به معنای آن است که فرد همواره در آن محیط احساس آرامش و امنیت می‌کند. در این تحقیق، منظور از احساس امنیت محل سکونت آن است که محل سکونت آنها تا چه حد برای آنان امن است و آنان تا چه حد در محل زندگی‌شان احساس امنیت و آرامش می‌کنند و هنگام رفت و آمد در آن ترسی ندارند.

◀ در هنگام شب می‌توانم به راحتی در منطقه محل سکونت خود رفت و آمد کنم بدون این که مشکلی برایم پیش بیاید.

◀ تمام همسایگان و اهالی ساکن در منطقه از امنیت این منطقه راضی و خشنود هستند.

◀ هیچ نگرانی از بابت بازی کردن بچه‌هایم در کوچه و محله با همسالانش ندارم.

◀ مزاحمت‌های خیابانی برای دختران و زنان در این محله وجود ندارد.

روش تحقیق

با توجه به ماهیت اجتماعی تحقیق حاضر که علاقمند به جمع‌آوری داده‌ها برای جمعیتی بزرگ است که نمی‌توان آن را به طور مستقیم مشاهده کرد، این تحقیق به شیوه پیمایشی انجام گرفته است. در تحقیق حاضر که در سال ۱۳۹۱ به انجام رسیده برای جمع‌آوری اطلاعات از تکنیک پرسشنامه استفاده شده است. جمعیت آماری این تحقیق شهروندان تهرانی با جمعیتی بالغ بر ۷۸۰۳۸۸۳ نفر می‌باشند که در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران سکونت دارند. (سالنامه آماری تهران، ۱۳۸۵). حجم نمونه نیز با توجه به جمعیت آماری، خطای نمونه‌گیری، واریانس و با استفاده از فرمول کوکران برابر ۳۸۴ به دست آمد. روش نمونه‌گیری برگزیده و مناسب تشخیص داده شده در این تحقیق روش خوشه‌ای می‌باشد. با توجه به سطوح سنجش متغیرها، به تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی (شامل جداول، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی و فراوانی‌ها) و استنباطی (شامل تحلیل دو متغیره متغیرها، تحلیل رگرسیون) پرداخته شده است. جهت تعیین اعتبار^۱ از روش اعتبار صوری (توافق متخصصان یک امر در رابطه با یک شاخص یا یک معیار) استفاده شده است که پرسشنامه به چند نفر از استادان و پژوهشگران صاحب نظر ارائه شده و نظرات آنها در رابطه با تصحیح و تغییرات لازم در پرسشنامه اعمال شده و گویه‌ها و سوالات نهایی مجدداً مورد آزمون قرار گرفتند. جهت سنجش پایایی^۲ سنجه‌های تحقیق، گویه و سوالات مورد نظر از حدود ۵ درصد حجم نمونه آماری مورد پیش آزمون قرار گرفت و پس از جمع‌آوری اطلاعات و استخراج نهایی نتایج، پایایی پرسشنامه محاسبه و میزان آلفای کرونباخ برای احساس امنیت اجتماعی ۰.۷۸، اعتماد اجتماعی ۰.۸۱ و گرایش به مشارکت در تامین امنیت ۰.۷۱ به دست آمد که با توجه به این که این مقادیر همگی بیشتر از ۰.۷ هستند بنابراین مقدار پایایی قابل قبولی دارند.

---

۱. Validity

۲. Reliability

توصیف یافته‌ها

- از مجموع کل پاسخگویان در این پژوهش ۵۰.۸ درصد (۱۹۵ نفر) مرد و ۴۹.۲ درصد (۱۸۹ نفر) زن می‌باشند. میانگین سنی پاسخگویان ۳۱.۸۱ و انحراف استاندارد آن ۱۱.۷۶۱ است.

- از نظر میزان تحصیلات ۳۱.۳ درصد آنها زیر دیپلم، ۳۶.۵ درصد دارای تحصیلات دیپلم و فوق دیپلم و ۳۲.۲ درصد نیز دارای تحصیلات لیسانس و بالاتر بوده‌اند.

- وضعیت پایگاه اجتماعی- اقتصادی پاسخگویان بدین گونه است ۶۶.۹ درصد دارای پایگاه پایین، ۲۳.۴ درصد از پاسخگویان نیز دارای پایگاه متوسط ۶.۲ درصد افراد نیز دارای پایگاه بالایی بوده‌اند.

- از مجموع کل پاسخگویان، ۲۱.۱ درصد از پاسخگویان دارای اعتماد اجتماعی پایین، ۶۲.۷ درصد دارای اعتماد اجتماعی متوسط و ۸.۶ درصد اعتماد اجتماعی بالایی دارند. میانگین ابعاد گوناگون اعتماد اجتماعی نیز بدین صورت است که اعتماد بنیادین با میانگین ۳.۸۲ دارای بیشترین میانگین؛ اعتماد بین شخصی دارای میانگین ۲.۷۷ و اعتماد تعمیم یافته با میانگین ۲.۴۹ در مرتبه‌های بعدی قرار دارند.

- وضعیت متغیر گرایش به مشارکت در تامین امنیت نیز بدین صورت است که ۲۰.۷ درصد از پاسخگویان به میزان کمی گرایش به مشارکت در تامین امنیت دارند، ۶۵.۳ درصد دارای گرایش متوسط و ۱۴ درصد به میزان زیادی گرایش به مشارکت در تامین امنیت دارند.

- ۳۴.۶ درصد پاسخگویان امنیت محل سکونت خود را پایین دانسته‌اند، ۴۳.۵ درصد آنان امنیت محل سکونت خود را در حد متوسط و ۱۷.۴ درصد نیز امنیت محل سکونت خود را در سطح بالایی ارزیابی کرده‌اند.

- درباره احساس امنیت اجتماعی (متغیر وابسته) نیز ۲۶.۸ درصد احساس امنیت اجتماعی خود را پایین دانسته، ۶۰.۲ درصد احساس امنیت اجتماعی خود را در سطح متوسطی ارزیابی کرده‌اند و فقط ۱۰.۱ درصد پاسخگویان احساس امنیت اجتماعی خود را بالا دانسته‌اند.

جدول ۲- توصیف پاسخگویان بر حسب میزان احساس امنیت اجتماعی

احساس امنیت اجتماعی	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
پایین	۱۰۳	۲۶.۸	۲۷.۶	۲۷.۶
متوسط	۲۳۱	۶۰.۲	۶۱.۹	۸۹.۵
بالا	۳۹	۱۰.۱	۱۰.۵	۱۰۰
بی پاسخ	۱۱	۲.۹	-	-
کل	۳۸۴	۱۰۰	۱۰۰	-

در بین ابعاد چهارگانه احساس امنیت اجتماعی، بیشترین میزان احساس امنیت مربوط به بعد امنیت جانی با میانگین ۳.۴۱ و کمترین میزان احساس امنیت مربوط به بعد احساس امنیت فکری با میانگین ۲.۳۹ است. میانگین احساس امنیت مالی ۳.۱۴ و میانگین احساس امنیت جمعی نیز ۲.۵۹ می‌باشد.

جدول ۳- شاخص‌های مرکزی و پراکندگی ابعاد امنیت اجتماعی

ابعاد امنیت اجتماعی	جانی	مالی	فکری	جمعی
میانگین	۳.۴۱	۳.۱۴	۲.۳۹	۲.۸۹
انحراف معیار	۰.۶۵۱	۰.۴۷۴	۰.۵۰۲	۰.۴۰۴
کمینه	۲	۲	۱	۲
بیشینه	۵	۴	۴	۴

یافته‌های تبیینی

فرضیه اول: میزان احساس امنیت اجتماعی در بین دو جنس متفاوت است.

جدول ۴- مقدار آماره تی تست و سطح معناداری به دست آمده برای جنسیت

جنس	N	میانگین	مقدار t	سطح معناداری
مرد	۱۹۲	۳۷.۰۱	۰.۶۱۳	۰.۵۴۰
زن	۱۸۱	۳۶.۷۹		

با توجه به سطح معناداری به دست آمده (۰.۵۴۰) که از مقدار ۰.۰۵ بزرگتر است مشخص می‌شود که مردان و زنان از نظر میزان احساس امنیت اجتماعی تفاوت معناداری باهم ندارند. همانطور که مقادیر میانگین‌ها نیز نشان می‌دهد میانگین احساس امنیت اجتماعی در بین دو جنس نیز تقریباً یکسان است.

فرضیه دوم: بین پایگاه اجتماعی اقتصادی و میزان احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۵- مقدار R پیرسون و سطح معناداری

N	سطح معناداری	r
۳۷۱	۰.۰۱۱	۰.۳۵۲

این فرضیه با توجه به سطح معناداری به دست آمده (۰.۰۱۱) (۰.۰۵) پذیرفته می‌شود. یعنی بین پایگاه اجتماعی- اقتصادی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری مورد مطالعه وجود دارد و با توجه به مستقیم بودن این رابطه، با بالا رفتن پایگاه اجتماعی- اقتصادی افراد، احساس امنیت اجتماعی آنان نیز افزایش پیدا می‌کند. مقدار R

به دست آمده بین پایگاه اجتماعی- اقتصادی و احساس امنیت اجتماعی برابر ۰.۳۵۲ است که نشان دهنده شدت رابطه نسبتاً متوسطی است.

فرضیه سوم: بین میزان گرایش به مشارکت در تامین امنیت و میزان احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۶- مقدار r پیرسون و سطح معناداری

r	سطح معناداری	N
۰.۱۱۳	۰.۰۴۹	۳۶۱

سطح معناداری به دست آمده برای این فرضیه ۰.۰۴۹ است و با توجه به این که مقدار به دست آمده از ۰.۰۵ کمتر است بنابراین وجود رابطه بین دو متغیر میزان گرایش به مشارکت در تامین امنیت و احساس امنیت اجتماعی تایید می‌شود. مقدار ضریب همبستگی به دست آمده برای این فرضیه ۰.۱۱۳ است که نشان دهنده شدت رابطه ضعیف بین این دو متغیر است و جهت مستقیم یعنی با افزایش میزان گرایش به مشارکت افراد در تامین امنیت، میزان احساس امنیت اجتماعی آنان نیز افزایش می‌یابد.

فرضیه چهارم: بین میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۷- مقدار r پیرسون و سطح معناداری

r	سطح معناداری	N
۰.۳۱۱	۰.۰۲۱	۳۴۶

بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی ... ۳۱

همانطور که مشخص است این فرضیه نیز با توجه به سطح معناداری به دست آمده ۰.۰۲۱ مورد تایید قرار می‌گیرد. یعنی بین میزان اعتماد اجتماعی و میزان احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی به دست آمده برای این رابطه ۰.۳۱۱ است که شدت رابطه نسبتاً متوسطی را نشان می‌دهد. بنابراین با توجه به مستقیم بودن جهت این رابطه مشخص می‌شود که با افزایش میزان اعتماد اجتماعی افراد، احساس امنیت اجتماعی آنان نیز افزایش پیدا می‌کند.

فرضیه پنجم: بین میزان امنیت محل سکونت و میزان احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۸- مقدار r پیرسون و سطح معناداری

r	سطح معناداری	N
۰.۰۰۲۴	۰.۰۵۷	۳۵۶

بنابراین با توجه به سطح معناداری به دست آمده که از مقدار ۰.۰۵ بزرگتر است وجود رابطه معنادار بین این دو متغیر مورد تایید قرار نگرفت.

تحلیل رگرسیون

در بررسی روابط آماری فرضیات گوناگون تحقیق، متغیرها به صورت دو به دو مورد تحلیل قرار می‌گیرند. حال برای مطالعه تاثیر همزمان متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته از تحلیل رگرسیون چند متغیره استفاده می‌شود. در این تحلیل از روش گام به گام استفاده شده است. در جدول ۹ برون گروهی و درون گروهی محاسبه شده است.

جدول ۹- جدول آنوا

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
تغییرات برون‌گروهی	۳۶.۱۱۵	۵	۷.۲۲۳	۲۰.۲۵۸	۰.۰۰۰
تغییرات درون‌گروهی	۱۰۷.۱	۳۰۰	۰.۳۵۷		
کل	۱۴۳.۲۱۵	۳۰۵	-		

بعد از خارج کردن متغیر جنس و امنیت محل سکونت از مدل (با توجه به سطح معناداری به دست آمده برای این دو متغیر که از ۰.۰۵ بزرگتر است باید از مدل رگرسیونی خارج شوند) مدل رگرسیونی خود را با سایر متغیرها درست کرده که نتایج زیر به دست می‌آید. این جدول تغییرات درون‌گروهی و برون‌گروهی را نشان می‌دهد که مقدار آماره F و سطح معناداری ۰.۰۰۰ نشان از مناسب بودن مدل رگرسیونی دارد. مقدار R بعد از خروج متغیرهای کم‌تاثیر از مدل برابر ۰.۵۱۴ می‌شود و مقدار ضریب تعیین R^2 نیز برابر ۰.۲۶۴ و مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نیز برابر، ۰.۲۵۸ است، یعنی فقط ۲۵.۸ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای وارد شده در مدل تبیین می‌شود و ۷۴.۲ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهایی تبیین می‌شود که در مدل وارد نشده‌اند. جدول ۱۰ ضرایب غیراستاندارد و استاندارد را برای متغیرهای مستقل وارد شده در مدل نشان می‌دهد.

جدول ۱۰- جدول ضرایب رگرسیونی

متغیرها	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	t	سطح معناداری
	b	خطای معیار			
مقدار ثابت	۲۱.۰۴	۱.۹۶۵	-	۲.۳۱۴	۰.۰۳۷
اعتماد اجتماعی	۰.۱۹	۰.۰۸۴	۰.۳۵	۳.۳۶۵	۰.۰۲۸
گرایش به مشارکت	۰.۰۳	۰.۰۶۷	۰.۲۱۸	۲.۸۹۵	۰.۰۳۵
پایگاه اجتماعی - اقتصادی	۰.۲۷۳	۰.۰۱۶	۰.۴۰۱	۴.۲۸۷	۰.۰۱۹

بنابراین معادله رگرسیون به صورت زیر خلاصه می‌شود:

$$Y = 21.4 + 0.19(x_1) + 0.03(x_2) + 0.273(x_3)$$

$$Y = 21.4 + 0.19(\text{اعتماد اجتماعی}) + 0.03(\text{گرایش به مشارکت}) + 0.273(\text{پایگاه})$$

برای مشخص کردن این که کدام متغیر مستقل بیشترین تاثیر را بر احساس امنیت اجتماعی داشته است با توجه به مقادیر بتا یا همان ضرایب استاندارد قضاوت می‌کنیم. همانطور که در جدول ۱۰ مشخص است در بین متغیرهای مستقل، بزرگترین ضریب استاندارد مربوط به پایگاه اجتماعی - اقتصادی با ضریب بتای ۰.۴۰۱ است، یعنی با افزایش یک واحد انحراف استاندارد از پایگاه اجتماعی - اقتصادی، احساس امنیت به ۰.۴۰۱ واحد استاندارد افزایش پیدا می‌کند. بیشترین تاثیر بعد از پایگاه اجتماعی - اقتصادی را اعتماد اجتماعی با ضریب بتای ۰.۳۵ دارد و بعد از آن نیز گرایش به مشارکت در تامین امنیت با ضریب بتای ۰.۲۱۸ قرار دارد و این نیز بدان معنی است که با افزایش یک واحد انحراف استاندارد امنیت محل سکونت، احساس امنیت اجتماعی به اندازه ۰.۲۱۸ انحراف استاندارد افزایش می‌یابد.

نتیجه‌گیری و بحث

احساس امنیت اجتماعی، از موقعیت و جایگاه برجسته‌ای در برنامه‌ریزی‌های کشوری برخوردار است که دست یابی و پایدارسازی آن نیازمند مقدمات و زمینه‌های پیچیده‌ای بوده و آسیب‌پذیری یا زوال آن نیز، معلول زمینه‌ها و عوامل متفاوتی است. اهمیت مطالعه درباره عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی نیز از این جا ناشی می‌شود که بدون شناخت عوامل مؤثر و مرتبط با احساس ایمنی در افراد، تأمین امنیت اجتماعی و نظم عمومی در سطح جوامع امکان‌پذیر نخواهد شد. پس شناخت این عوامل در ایجاد احساس امنیت اجتماعی، از پیش شرط‌های اساسی در برنامه‌ریزی جهت ارتقاء سطح امنیت اجتماعی می‌باشد. پژوهش حاضر به همین منظور و در پی سنجش میزان

احساس امنیت اجتماعی و شناسایی برخی عوامل تأثیرگذار و مرتبط با آن در بین شهروندان تهرانی صورت گرفته است.

نتایج حاصل از آزمون‌های انجام گرفته مشخص کرد که از نظر میزان احساس امنیت اجتماعی بین دو جنس هیچ تفاوت معناداری مشاهده نشد؛ ولی رابطه بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی و احساس امنیت اجتماعی تایید شد. بنابراین افراد متعلق به طبقه اجتماعی بالا از احساس امنیت اجتماعی بیشتری نسبت به افراد متعلق به طبقه اجتماعی پایین، برخوردارند. رابطه متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی، در بیشتر مطالعات پیشین امنیت، بررسی و تأیید شده است. باری بوزان و آل ویور در نقد لیبرالیسم، بر وجود فاصله طبقاتی بین افراد و جوامع تأکید نموده و معتقدند که ناامنی اقتصادی از رهاوردهای لیبرالیسم است که هم اصل ناامنی و هم احساس ناامنی را در حیات بشری افزون کرده است. به این ترتیب این دو، رابطه مثبت میان پایگاه اقتصادی - اجتماعی و امنیت را بیان می‌دارند. بین میزان گرایش به مشارکت در تامین امنیت و میزان احساس امنیت اجتماعی رابطه مستقیمی وجود دارد؛ یعنی با افزایش میزان مشارکت افراد در تامین امنیت، احساس امنیت اجتماعی آنان افزایش پیدا می‌کند. گرایش به مشارکت در تامین امنیت، در نظرات بوزان و ویور، به صورت تعهد و تکلیف و احساس مسئولیت فرد نسبت به جامعه خود، تأکید بر نقش هنجارها، قواعد، فرهنگ و ارتباط انسانی مطرح شده است. از دیدگاه تعامل‌گرایی نیز امنیت در جامعه زمانی به وجود می‌آید که حقوق اجتماعی شهروندان شناخته شده و رعایت شود و به نظر و دیدگاه آنها اهمیت داده شود. بنابراین، اهمیت دادن به تعاملات نیروهای خلاق مردمی، تخصصی کردن حوزه‌های عمل و ساختارهای پلیس، حضور اجتماعی آنها در متن جامعه و مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیت از برجسته‌ترین نکات این دیدگاه تفسیری است. پس برقراری اصل نظم و امنیت اجتماعی بر عهده

مردم و فرهنگ جامعه است و در این راستا مشارکت مردمی و تنظیم روابط و تعامل با پلیس از مهم ترین اصول در تحقق امنیت در جامعه است.

با افزایش میزان اعتماد اجتماعی افراد، احساس امنیت اجتماعی آنان نیز بیشتر می شود. در سراسر مبادلات و روابط اجتماعی، اعتماد همچون روان کننده ای، چرخ های کنش اجتماعی را راحت تر به حرکت در می آورد. بر این مبنا می توان گفت چون اعتماد، تسهیل گر روابط اجتماعی است، پس عامل مهمی در تعیین نظم اجتماعی نیز می باشد. وجود اعتماد در سطح بین شخصی و اعتماد تعمیم یافته و نیز تعاملات چهره به چهره و سایر تعاملات اجتماعی، فضایی را پدید می آورد که فرد می تواند با آسودگی خاطر و احساس امنیت شروع به فعالیت نماید. در واقع فقدان اعتماد بین اعضای جامعه، نظم اجتماعی را مختل می کند و مانع از جریان صحیح کنش های اجتماعی می شود. در چنین فضای اجتماعی فرد احساس خطر، ناامنی، ترس و وحشت می کند و فعالیت های اقتصادی و اجتماعی فضایی ناامن برای فرد بوجود می آورند. در صورت وجود اعتماد میان افراد و اجتماعات، روابط میان اعضای خانواده، دوستان، همسایگان، همکاران و به طور کلی اعضای جامعه، روابطی موثرتر خواهد بود. در حالی که عدم وجود اعتماد با رفتارهایی چون اعمال خشونت، جرم و... همراه است. اعتماد در تمام کنش های انسان، به خصوص در کنش هایی که جهت گیری معطوف به آینده دارند، نمود پیدا می کند.

در بررسی رابطه بین میزان امنیت محل سکونت شهروندان و احساس امنیت اجتماعی، وجود معنادار بین این دو متغیر مورد تایید قرار نگرفت. بنابر نظر کلوارد بر پایه تئوری «Differential Association» وقتی ابزار و امکانات معمول و مورد نیاز یکسان توزیع نشود و برخی در شرایط بهتر قرار گیرند و برخی با عدم امکان دستیابی به وسائل و امکانات مواجه باشند، احتمال ارتکاب جرم افزایش می یابد و این امر به ناامنی منجر خواهد شد، همچنین به استناد تئوری آنومی دورکیم، محل زندگی یا محل سکونت در بروز شرایط جرم زدا یا همان امنیت دخیل است. بنابراین، منطقه سکونت،

بر روی امنیت اجتماعی خانواده تاثیر می‌گذارد، که این تئوری در جامعه آماری مورد نظر مورد تایید قرار نگرفت.

در بررسی روابط رگرسیونی نیز مشخص شد که با توجه به مقدار R^2 به دست آمده فقط ۲۵.۸ درصد تغییرات متغیر وابسته یا احساس امنیت اجتماعی توسط متغیرهای وارد شده در مدل یا همان متغیرهای مستقل استفاده شده در پژوهش تبیین می‌شود و ۷۴.۲ درصد تغییرات، ناشی از متغیرهایی است که در مدل وارد نشده‌اند. با توجه به ضرایب رگرسیونی استاندارد نیز مشخص شد که بیشترین تاثیر در بین متغیرهای وارد شده در مدل از آن پایگاه اجتماعی - اقتصادی و اعتماد اجتماعی است و این متغیرها بیش از سایر متغیرها بر احساس امنیت اجتماعی تاثیر گذارند.

پیشنهادها

۱. پایگاه اجتماعی افراد اثر چشمگیری بر احساس امنیت اجتماعی افراد دارد. بنابراین، توزیع عادلانه شاخص‌های پایگاه اجتماعی - اقتصادی و کاهش فاصله طبقاتی در جامعه، نخستین پیشنهاد برای ارتقای احساس امنیت اجتماعی، به ویژه در بین افراد متعلق به طبقات اجتماعی پایین تر است؛
۲. ارتقا سطح آگاهی مردم راجع به پدیده‌ها و دلایل ناهنجاری‌ها، یکی از روش‌های مهم و مطلوب نسبت به جلب مشارکت مردم است. اگر شهروندان اهمیت و موضوع ناامنی را درک کنند، مشارکت خود را در این راستا به کار خواهند گرفت؛
۳. ایجاد روحیه وحدت و همدلی و انسجام میان مردم و نهادهای حکومتی در موضوع نظم و امنیت؛

۴. اتخاذ تدابیری در جهت افزایش اعتماد اجتماعی شهروندان.
۵. شناخت موقعیت‌های تهدید کننده و مخاطره آمیز و برنامه ریزی در جهت دفع آنها؛
۶. فراهم نمودن زمینه اشتغال برای اقشار گوناگون جامعه؛
۷. ایجاد روحیه وحدت، همدلی و انسجام میان مردم و نهادهای حکومتی در موضوع نظم و امنیت؛
۸. کم نمودن فاصله طبقاتی در جامعه بویژه در بعد اقتصادی؛
۹. ایجاد حلقه‌های همبستگی بین نهادهای متولی و حفظ امنیت با مردم بویژه پلیس از طریق پایگاه‌های مردمی چون بسیج، مساجد، شوراها و...

منابع

- آزاد ارمکی، تقی؛ کمالی، افسانه. (۱۳۸۳)، «اعتماد، اجتماع و جنسیت، بررسی تطبیقی اعتماد متقابل در بین دو جنس»، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، دوره پنجم، شماره ۲.
- ازکیا، مصطفی. (۱۳۸۰)، بررسی رابطه انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان یافته روستاییان در نواحی روستایی شهر کاشان، *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۱۷.
- بدار، لوک و دیگران. (۱۳۸۰)، *روان‌شناسی اجتماعی*، ترجمه حمزه گنجی، تهران: نشر ساوالان.
- بوزان، باری. (۱۳۷۸)، *مردم، دولت‌ها، هراس*، تهران: ترجمه: و انتشارات پژوهشگاه مطالعات راهبردی.

- پورموزن جامی، محمدهادی. (۱۳۸۳)، *نگاهی به آسیب شناسی امنیت ملی، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک*، سال یکم، شماره ۱.
- تاجیک، محمدرضا. (۱۳۸۰)، *مقدمه‌ای بر استراتژی امنیت ملی ا.ج.ا.*، (رهیافت‌ها و راهبردها)، جلد اول، تهران: فرهنگ گفتمان، چاپ اول.
- تریف، تری. (۱۳۸۳)، *مطالعات امنیتی نوین*، ترجمه: علیرضا طیب و وحید بزرگی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- حسونند، اسماعیل؛ حسونند، احسان. (۱۳۹۱)، *بررسی عوامل موثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان در شهرستان سلسله، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی*، شماره چهارم، سال چهارم، زمستان ۹۰.
- خوشفر، غلامرضا. (۱۳۸۷)، «بررسی مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیت اجتماعی»، *مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی*، جلد ۱، تهران: معاونت اجتماعی ناجا.
- خوشفر، غلامرضا. (۱۳۷۸)، «امنیت، الزام نهادی قانونگرایی»، *مجله فرهنگ عمومی*، شماره ۲۰.
- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۷۸)، *آناتومی جامعه*، تهران: انتشار.
- روی، پل. (۱۳۸۲)، «معمای امنیت اجتماعی»، ترجمه: منیژه نویدنیا، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال ششم، شماره سوم.
- دیکنز، پیترو. (۱۳۷۷)، *جامعه‌شناسی شهری*، ترجمه حسین بهروان، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- دردیان، جیمز و دیگران. (۱۳۸۲)؛ *تروریسم تاریخ جامعه‌شناسی گفتمان حقوق*، ترجمه: وحید بزرگی و دیگران، تهران: نشر نی
- عسگری، محمود. (۱۳۸۱)، «مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی امنیت» *فصلنامه راهبرد*، شماره ۲۶.

۳۹ بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی ...

- ساروخانی، باقر؛ نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۵)، «امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران»، *رفاه اجتماعی*، شماره ۶.
- *سرشماری عمومی نفوس و مسکن*.
- شارون، جوئل. (۱۳۷۹)، *ده پرسش از دیدگاه جامعه‌شناسی*، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- صدیق سروستانی، رحمت الله. (۱۳۸۲)، *بهنجار نظم و نابهنجار رفتار، فصلنامه دانش انتظامی*، شماره ۱.
- صمدی، جمیل. (۱۳۸۴)، «بررسی امنیت اجتماعی در شهر سنندج»، *پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی*، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- کاهه، احمد. (۱۳۸۴)، *مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی*، جلد ۱، تهران: انتشارات گلپونه.
- کرامتی، مهدی. (۱۳۸۵)، «بررسی میزان احساس امنیت در بین حاشیه نشینان تهران»، *فصلنامه مطالعات راهبردی*.
- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷)، *بنیادهای نظریه اجتماعی*، ترجمه: منوچهر صبوری، چاپ اول، تهران: نشر نی.
- گروسی، سعیده؛ میرزایی، جلال؛ شاهرخی، احسان. (۱۳۸۶)، بررسی رابطه اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت)، *فصلنامه دانش انتظامی*، سال نهم، شماره دوم.
- گیدنز، انتونی. (۱۳۷۷)، *پیامدهای مدرنیت*، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.
- مختاری، مریم؛ بلالی، اسماعیل؛ میرفردی، اصغر؛ حسینی اخگر، معصومه. (۱۳۹۱)، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر احساس امنیت اجتماعی در شهر یاسوج، *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، سال اول، شماره دوم.

- مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران. (۱۳۸۲)، *بررسی دیدگاه‌های مردم در خصوص مولفه‌های امنیت اجتماعی*.
- نادری، حمدا...؛ جاهد، محمدعلی؛ شیرزاده، مهین دخت. (۱۳۸۸)، بررسی رابطه احساس امنیت اجتماعی و امنیت اجتماعی (مطالعه موردی شهر اردبیل)، *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*.
- نبوی، سیدعبدالحسین؛ حسین‌زاده، علی حسین؛ حسینی، سیدهاجر. (۱۳۸۷)، «بررسی تاثیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی و هویت قومی بر احساس امنیت اجتماعی»، *فصلنامه دانش انتظامی*، سال دهم، شماره ۲.
- نصری، غدیر. (۱۳۷۸)، *معنا و ارکان جامعه‌شناسی امنیت، مفهوم‌شناسی امنیت*، موسسه مطالعات رهبردی.
- نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۵)، «تاملی نظری در امنیت اجتماعی با تاکید بر گونه‌های امنیت»، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال نهم، شماره اول، بهار.
- نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۲)، *گفتمانی پیرامون امنیت اجتماعی، چکیده مقالات همایش امنیت اجتماعی*، تهران: معاونت اجتماعی ناجا.
- نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۸)، *امنیت اجتماعی*، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- نوروزی، فیض‌اله؛ فولادی سپهر، سارا. (۱۳۸۸) *بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۱۵-۲۹ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن*، *فصلنامه راهبردی*، سال هجدهم، شماره ۵۳.
- هابرماس، یورگن. (۱۳۸۰)، *بحران مشروعیت: تئوری دولت سرمایه داری مدرن*، ترجمه: جهانگیر معینی، تهران: گام نو.
- هزارجریبی، جعفر؛ صفری شالی، رضا. (۱۳۹۱)، *آناتومی رفاه اجتماعی*، تهران: جامعه و فرهنگ.

۴۱ بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی ...

- Bullen, Paul, onyx jenny. (۱۹۹۸). Measuring social capital in five communities in NSW, Neighbourhood and community centers. *Journal of Applied Behavior*, Vole, ۳۶, pp: ۱-۲۴
- Watsov, scott. (۲۰۰۵). *Agents in search of a Actor: societal Security for the Palestinians and Turkish kurds*, New York: Columbia University Press.
- <http://www.Ciaonet.Org/book/hall/hall۰۱.html>, ۲۰۰۰

